

Nr 36.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående den framtida utformningen av närings- och bebyggelsestrukturen i landet.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 341 i första kammaren av herr *Näsgård m. fl.* samt nr 290 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*, har hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning rörande den framtida utformningen av närings- och bebyggelsestrukturen i landet i överensstämmelse med motionens syfte.

Beträffande de skäl som anförts till stöd för det i motionen framförda yrkandet får utskottet, i den mån redogörelse härför ej lämnas i det följande, hänvisa till motionen II: 290.

Över motionerna har yttrande i vederbörlig ordning inhämtats från *arbetsmarknadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, järnvägsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, kommerskollegium*, som till sitt yttrande fogat yttranden från *handelskamrarna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Gävle, vattenfallsstyrelsen, Svenska landskommunernas förbund, Svenska stadsförbundet, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Sveriges industriförbund, Sveriges lantbruksförbund* och *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund*.

Av de hörda myndigheterna och organisationerna har *lantbruksstyrelsen*, ehuru i begränsad utsträckning, ansett sig kunna tillstyrka bifall till motionen; flera remissinstanser har instämt i en del av motionärernas uttalanden.

I motionerna har — efter en inledande redogörelse för befolkningsomflyttningen från landsbygden till städerna — närmare berörts de olägenheter och problem som skapats i såväl storstad som glesbebyggelse av att befolkningen koncentrerats till de större tätorterna. Motionärerna har bl. a. behandlat orsakerna till befolkningsomflyttningen och granskat denna ur samhällets och försvarets synpunkt. För att belysa behovet av en utredning i ämnet anföres följande.

Lokaliseringsfrågor och lokaliseringspolitiska åtgärder har berörts i ett flertal offentliga utredningar under senare tid. Norrlandskommittén har i sina betänkanden diskuterat en rad lokaliseringspolitiska problem, som berör Norrland. Men framför allt är att uppmärksamma utredningen rörande näringslivets lokalisering (SOU 1951: 6), som behandlade frågan om lokaliseringsplanering och dess samordning med särskilt bebyggelse-

planeringen och jordbruksplaneringen. I direktiven för denna utredning framhölls det att näringslivets lokalisering borde inriktas så, att befolkningen komme att fördela sig på landsbygd och olika tätorter på sätt som främjade en gynnsam samhällsbildning. Det bör vidare erinras om att åtskilliga av de faktorer, som kan påverka utformningen av näringslivets och bebyggelsens struktur, varit eller är föremål för utredning.

Utredningen om näringslivets lokalisering har ingående diskuterat åtskilliga av de problem, som är av väsentlig betydelse för vårt syfte. Den inskränkte sig emellertid i sina konkreta förslag till frågan om lokaliseringens politikens organisation. Det enda resultatet hittills av denna utredning har blivit lokaliserings- och utredningsbyrå inom arbetsmarknadsstyrelsen, som visserligen varit av betydelse för forskning och rådgivning på området men som dock inte kan sägas vara till fyllest för en ändamålsenlig lokaliseringens politiska organisation. Enligt vår mening bör organisationen snarast möjligt utbyggas med organ på läns- och framför allt kommunstadiet. Det förslag till länsorganisation, som utredningen om näringslivets lokalisering avgav, kräver enligt vår mening en översyn. En utredning bör undersöka huruvida företagareföreningarna bör anförtros de lokaliseringens politiska uppgifterna på länsstadiet och organ av samma fristående karaktär skapas även på kommunstadiet.

Utredningen om näringslivets lokalisering ansåg sig inte ha möjligheter att ta upp någon diskussion om vilken storlek på ett samhälle som är den ideala. Det synes oss emellertid nödvändigt att frågan om näringslivets och bebyggelsens struktur i hela sitt sammanhang nu tages upp till diskussion snarast möjligt. Det är anledning att hysa de allvarligaste farhågor för den koncentration av näringsliv och bebyggelse till stortätorterna och den uttunning av landsbygden, som fortgår och som kan befaras tilltaga i styrka. Ekonomiska, sociala och försvarspolitiska synpunkter motiverar, att frågan snarast möjligt blir föremål för utredning. Vi vill härvid inte minst understryka frågans vikt ur försvarssynpunkt. Lokaliseringens utredningen, som i viss utsträckning diskuterade denna synpunkt, inskränkte sig till att föreslå, att det skulle överlåtas åt de militära myndigheterna, civilt försvarets myndigheter samt riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap att från fall till fall bevaka försvarsintressena i lokaliseringens politiken. Enligt vår mening måste emellertid även i detta avseende enhetliga principer fastställas som ett led i det stora sammanhanget.

Det är naturligt att landsbygdsproblemen kommer i förgrunden, eftersom ett centralt led i strävandena måste vara att skapa förutsättningar för ett mera differentierat näringsliv på landsbygden. Vi vill härvid understryka, att med dessa strävanden måste på ett mera tillfredsställande sätt än som hittills skett samordnas den planering, som äger rum för det framtida jordbruket. Det är nödvändigt att en enhetlig inriktning i detta avseende kan uppnås.

Av primär betydelse är givetvis att landsbygden får sådana resurser, att den på ett ändamålsenligt sätt kan utgöra grundvalen för ett differentierat näringsliv. Lokaliseringens utredningen diskuterade i viss utsträckning sådana problem men avgav inte förslag till deras lösande. Det gäller t. ex. kollektiva anläggningar, såsom lokala vägar, vatten och avlopp, telefon och elkraft, vidare sådana anläggningar som butiker, kaféer

och biografer samt av samhället eller ideella organisationer drivna hälso- och sjukvårdsinstitutioner, barnkrubbor, skolor, samlingslokaler och bibliotek. I viss utsträckning har sådana problem varit eller är föremål för utredning i olika kommittéer, men för att en enhetlig inriktning i strävandena skall kunna uppnås, måste hela frågan om landsbygdens behov och resurser tagas upp till prövning i det stora sammanhanget.

En primär åtgärd i strävandena att skapa ett mera differentierat näringsliv på landsbygden måste enligt vår uppfattning vara en kartläggning av behov och förutsättningar i de olika bygderna. Härför kräves en sådan bygdeplanering, som i det följande närmare utvecklas. Det bör utredas hur en sådan bygdeplanering skall kunna genomföras.

Av de många problem som i fortsättningen behandlas i motionerna har genom remissyttrandena särskilt planerings- och lokaliseringsspörsmålen, frågan om stöd åt företagsamheten ävensom kommunikations- och elkraftfrågorna erhållit belysning.

Planerings- och lokaliseringsspörsmål.

Lantbruksstyrelsen framhåller, att befolkningsunderlaget i vårt land torde vara otillräckligt för att medge en utbyggnad av kommunikationer och näringsliv till en jämn och hög standard över hela landet. Konsekvensen härav måste bli på omsorgsfulla överväganden grundade bedömningar av olika utbyggnadsföretags angelägenhet och ekonomiska förutsättningar. Det torde icke vara realistiskt att räkna med att dessa bedömanden kan göras i ett sammanhang genom något slag av en hela riket omfattande konkret planering.

Beträffande planeringsverksamheten i allmänhet understrykes det självklara faktum, att planering i och för sig icke kan lösa landsbygdsproblemen. Det väsentliga måste självfallet vara konkreta åtgärder, ägnade att bidra till den utveckling, som bör eftersträvas.

Styrelsen uttalar vidare följande:

Det måste anses riktigt att, såsom motionärerna synas göra, tillmäta landsbygdens planeringsfrågor stor vikt bl. a. som ett hjälpmedel att avväga olika åtgärder och investeringar. Viss planeringsverksamhet i för landsbygdens behov lämpligt avpassande former är sålunda enligt lantbruksstyrelsens mening nödvändig.

Vad först beträffar lokaliseringsplaneringen synes det lantbruksstyrelsen angeläget, att strävandena att främja landsbygdens näringsliv kompletteras med möjligheter att, då så visar sig erforderligt, såväl centralt som regionalt bedriva en positiv lokaliseringsverksamhet. De organisatoriska åtgärder i detta syfte, som vidtagits av statsmakterna, synas ännu icke tillgodose ifrågavarande behov.

Lantbruksstyrelsen har i sitt yttrande över motionen II: 196 år 1953 bl. a. uttalat, att det syntes oklart i vilken utsträckning byggnadslagens regionsplaneinstitut kan användas för landsbygden. Styrelsen framhöll

emellertid som sin mening att det vore angeläget, att denna fråga utredes och klarlades. Detta önskemål kvarstår fortfarande. De erfarenheter, som på senaste tiden vunnits vid pågående regionsplanarbeten under viss medverkan av bl. a. de därav berörda lantbruksnämnderna torde utgöra ett gott underlag vid en utredning. Vidare har ett starkt intresse för frågan nu framkommit från organisationer och sammanslutningar, som representera landsbygd och landskommuner. Styrelsen vill därför förordas, att frågan göres till föremål för utredning i särskild ordning. Därvid bör klarläggas såväl i vad mån de speciella landsbygdssynpunkterna böra inverka på regionplaneringen i områden med utpräglade tätortsintressen som även huruvida regionsplaneinstitutet är lämpat för planering inom mera landsbygdsbetonade områden. Därest regionsplaneinstitutet befinnes användbart för landsbygden synes detsamma erbjuda en lämplig form för sådan regional byggeplanering, som förordas i motionen. I motsatt fall blir det anledning att överväga, hur den översiktliga planeringen på landsbygden bör bedrivas.

Generalplan enligt byggnadslagen är avsedd för översiktlig planering av enstaka kommuner eller samhällen. De generalplaner, som hittills utförts, ha i regel blivit relativt omständliga, kostsamma och tidskrävande. För landsbygdskommunerna torde behov vanligtvis ej föreligga av dylika omfattande generalplaner. I stället erfordras en enklare form av generalplanemässig utredning angående de för kommunernas utveckling väsentligaste frågorna. Sådana utredningar ha även gjorts i viss utsträckning. Intet synes hindra att varje kommun i denna fråga går till väga på det sätt den finner lämpligast. Det är emellertid enligt lantbruksstyrelsens mening väl motiverat att mot bakgrunden av de erfarenheter, som vunnits under de senaste åren, närmare utreda hur landsbygdskommunernas planfrågor böra behandlas. Därvid torde närmast förenklade och begränsade generalplanutredningar i förekommande fall givetvis omfattande även jordbrukets utveckling böra övervägas.

Byggnadslagens detaljplaneformer, stadsplan och byggnadsplan äro avsedda för detaljreglering av tätbebyggelse, varvid dock bebyggelse för jordbruksändamål enligt förarbetena i princip är undantagen från lagens tätbebyggelsebegrepp. Planering enligt byggnadslagen skall därför ej ske för agglomerationer av jordbruksbebyggelse. När område avsett för jordbruksändamål förekommer insprängt i tätbebyggelseområde kan jordbruksområdet emellertid, efter författningsändring år 1953, intagas i byggnadsplan för tätbebyggelseområdet.

Genom individualplanering, d. v. s. jordbruksplaneringens detaljplaneform, kan visserligen planer för utvecklingen inom områden med tätare jordbruksbebyggelse utarbetas, men de sakna bindande verkningar och bli huvudsakligen ett arbetsprogram för rationaliseringsåtgärder av ett eller annat slag.

Det har visat sig föreligga ett visst behov av bestämmelser rörande ett enkelt planeringsförfarande genom vilket jordbrukssynpunkter och tätbebyggelsemässiga synpunkter kunna samordnas och utmyнна i ståndpunktstaganden angående markdisposition, tekniska anläggningar i stort m. m. för områden av begränsad storleksordning, vilka huvudsakligen eller till väsentlig del omfatta jordbruksbebyggelse och mark för jordbruks-

ändamål. Behovet av dylika bestämmelser samt frågan om deras utformning torde lämpligen böra övervägas i samband med den utredning, som nyss förordats.

Byggnadsstyrelsen anför följande:

De frågor som berörts i motionerna och som till avsevärd del faller inom byggnadsstyrelsens verksamhetsområde är av stor betydelse för samhällsutvecklingen. Styrelsen vill till en början erinra om att styrelsen i andra sammanhang framhållit angelägenheten av en medveten samhälllig lokaliseringspolitik. Den största svårigheten vid bedrivandet av en sådan verksamhet från samhällets sida är emellertid att man ännu saknar tillräckligt kunskapsmaterial.

Genom statsmakternas beslut har numera åt arbetsmarknadsstyrelsen uppdragits att handlägga lokaliseringsfrågorna. Dessa frågor har emellertid mycket nära samband med bebyggelseplaneringen och synes bäst kunna belysas och klarläggas i översiktlig planläggning. Med hänsyn härtill äger i denna del ett nära samarbete rum mellan arbetsmarknadsstyrelsen och byggnadsstyrelsen.

I syfte att skapa ökade möjligheter för ett vidgat samarbete mellan de myndigheter som har att företräda de olika synpunkter som måste beaktas i den översiktliga planläggningen har i anknytning till byggnadsstyrelsen uppbyggts ett råd för översiktlig planläggning. I detta råd ingår förutom representanter för arbetsmarknadsstyrelsen och byggnadsstyrelsen även representanter för vissa övriga statliga organ som har intressen att bevaka i detta sammanhang såsom bostadsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och statens samhällsvetenskapliga forskningsråd samt Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund. Dessutom ingår tre representanter för det praktiska planeringsarbetet. Genom att Stadsförbundet och Landskommunernas förbund är företrädade i rådet kan i ett tidigt skede av en planfråga jämsides med olika fackmannasynpunkter vägas de olika praktiska kommunala synpunkter som kan ha betydelse för en frågas lösning.

De vunna erfarenheterna av rådets arbete visar enligt byggnadsstyrelsens mening klart att rådets fortsatta verksamhet måste bli av stor betydelse bl. a. för tillgodoseende av de önskemål som framförts i motionerna. Genom en förbättrad översiktlig planläggning vidgas nämligen kommunernas möjligheter att bedriva en aktiv lokaliserings- och bostadspolitik, vilket är till förmån icke enbart för kommunerna själva utan även för staten. Det är sålunda såväl en kommunal som en statlig angelägenhet att intresset för denna form av planläggning vidare utvecklas.

För att åstadkomma detta torde det i första hand vara nödvändigt att finna medel att förenkla och förbilliga generalplanarbetet samt att tillse att generalplanerna icke givas vidare innehåll än som svarar mot kommunernas möjlighet till de investeringar som är förbundna med planernas genomförande. Ett medel härför synes vara att man på centralt håll gör sammanställningar i fråga om det material av bl. a. samhällsvetenskaplig art som erfordras för att man skall kunna basera generalplanerna på välgrundade antaganden om förutsättningarna för kommunernas framtida utveckling. Detta material är mera sällan av enbart lokal karaktär utan

måste oftast ses i relation till motsvarande förhållanden inom landet i övrigt. Därjämte bör genom tillvaratagandet av erfarenheter i redan utförda generalplaner en förenkling av metodiken i generalplanarbetet åstadkommas och vissa allmänna riktlinjer uppdragas för samarbetet mellan olika fackmän inom planlägningsarbetet samt mellan å ena sidan planförfattare och kommun och å andra sidan olika statliga myndigheter ävensom för samarbetet angränsande kommuner emellan.

En förutsättning för att det nyssnämnda rådet för översiktlig planläggning skall kunna fylla sina uppgifter är emellertid att tillräckliga medel står till förfogande. Av de 94 400 kronor som byggnadsstyrelsen begärde för uppbyggande av den rådgivande verksamheten i fråga om översiktlig planläggning under budgetåret 1953/54 har endast 40 000 kronor ställts till styrelsens förfogande.

Med anledning av den i motionen framförda frågan om byggnadsplaneinstitutets utformning meddelar byggnadsstyrelsen, att styrelsen tagit upp frågan om en förändring av både stads- och byggnadsplaneinstitutet i syfte att undersöka möjligheterna att förenkla planläggningen och dess genomförande. I detta sammanhang framhålles även att styrelsen i skrivelse den 27 februari 1954 hänvänt sig till statens nämnd för byggnadsforskning med hemställan om anslag för att få möjlighet att inventera och bearbeta innehållet i utförda generalplaner i syfte att samordna och nyttiggöra arbetsresultaten från olika planlägningsuppgifter.

Det finns f. n. flera statliga organ som bedriver verksamhet i form av forskning, utredning och rådgivning inom de områden som beröres i motionerna, men samtliga dessa organ har synnerligen begränsade medel till sitt förfogande. När det gäller att tillgodose de i motionerna framförda önskemålen är det enligt byggnadsstyrelsens mening lämpligare att bygga på de redan befintliga organen och bereda dessa ökade möjligheter att fortsätta och utöka sin verksamhet. De i motionerna framlagda problemkomplexen synes dessutom alltför omfattande för att kunna klarläggas inom en enda utredning. Byggnadsstyrelsen föreslår således att de organ som handlägger hithörande frågor, bl. a. rådet för översiktlig planläggning, arbetsmarknadsstyrelsen och statens samhällsvetenskapliga forskningsråd, gives möjligheter att utöka sin verksamhet.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller, att några större divergenser i hudsak icke synes föreligga mellan den målsättning för näringslivets lokalisering som framförts i motionerna och den som angivits av lokaliseringsutredningen och statsmakterna och som lokaliseringsorganet söker uppnå. Styrelsen konstaterar, att målsättningen för näringslivets lokalisering i flera avseenden är i behov av en precisering och att lokaliseringsutredningen liksom statsmakterna har förutsatt, att detta skall kunna ske genom undersökningar berörande hela landet och genom regionala studier samt en intensifierad forskning.

Arbetsmarknadsstyrelsen erinrar om att för närvarande ett intimt samarbete äger rum såväl med enskilda företagare som med näringslivets organisationer, främst då Industriens produktionsråd. Lokaliseringsorganets upplysnings- och rådgivningsverksamhet inskränkes inte till de fall, då direkt hänvändelse till lokaliseringsorganet äger rum. Via byggnadstillståndsgivningen erhålles möjlighet att följa den industriella utvecklingen på olika orter, att upptaga kontakt med företagarna och även att praktiskt påverka lokaliseringen. I sitt yttrande över lokaliseringsutredningen har styrelsen framhållit, att de lokaliseringspolitiska åtgärderna ofta försvåras av att byggnadstillståndsärendena är så långt avancerade att företagen genom tomtköp, ritningar o.s.v. redan bundit sig relativt hårt vid en viss ort. Det är därför värdefullt, om kontakten kan knytas på ett ännu tidigare stadium än i samband med ansökan om byggnadstillstånd. Så sker i en del fall också. Uppgifter angående planerade lokaliseringar erhålles således genom bl. a. länsarbetsnämnderna, Industriens produktionsråd, företagareföreningar och kommuner, notiser i tidningspressen etc.

Styrelsen uttalar vidare följande:

Även nedläggning av företag och större inskränkningar i driften kommer genom en överenskommelse om förhandsinformationer i dylika frågor, träffad mellan arbetsgivareorganisationerna och arbetsmarknadsstyrelsen, i relativt god tid till lokaliseringsorganets kännedom. Detta s. k. varselssystem handhas inom arbetsmarknadsstyrelsen av samma byrå, som har hand om lokaliseringsverksamheten. I stort sett fungerar detta system på ett tillfredsställande sätt.

Viktigt är, som i motionerna framhålles, att lokaliseringspolitisk planeringsexpertis kan ställas till förfogande för den regionala planeringen.

Det är självfallet angeläget att tillvarata alla möjligheter, som kan medverka till att göra landsbygden mera attraktiv ur såväl företagare- som bosättningssynpunkt. Kommunikations-, elkrafts- och skattepolitikens utformning kan i hög grad påverka lokaliseringen. Från sin rådgivningsverksamhet i lokaliseringsfrågor har styrelsen påtagliga erfarenheter av att en hög skattesats, dåliga kommunikationer och otillräcklig tillgång på elektrisk kraft försvårar lokaliseringen till olika orter. Standarden i fråga om bostäder, vatten och avlopp, skolundervisning, yrkesutbildning etc. på landsbygden påverkar arbetskraftens benägenhet att stanna kvar därstädes.

I regel bidrager åtgärder, som syftar till att göra en ort tilldragande ur de boendes synpunkt, även till att göra orten mera tilldragande ur företagssynpunkt. Så är dock inte alltid fallet. Då företagare vänder sig till lokaliseringsorganet för att få råd i lokaliseringsfrågor, framhålles ofta, att man vill lokalisera sin verksamhet till en ort i låg dyrortsgrupp för att därigenom nedbringa lönekostnaderna. Antalet sådana fall har ökat under de senaste åren i samband med de åtstramade konjunkturerna. Bl. a. företag lokaliserade tillorstäderna har av denna anledning sökt sig till orter i lägre dyrortsgrupp.

Lokaliseringsutredningen och statsmakterna har, som inledningsvis

nämnts, tänkt sig att lokaliseringsorganet skulle följa utvecklingen inom sådan statlig verksamhet, som kan påverka bebyggelse och näringsliv, samt bevaka de lokaliseringspolitiska synpunkterna. Arbetsmarknadsstyrelsen har också i olika sammanhang beretts tillfälle att framföra lokaliseringssynpunkter på olika frågor.

Vid lokaliseringen av statlig verksamhet, t. ex. kommunikationsanläggningar o. d., liksom då andra statliga åtgärder ägnade att förbättra förutsättningarna för industrilokalisering till ett visst område vidtages, måste i likhet med vad som bör gälla vid lokaliseringen av det enskilda näringslivet, de nationalekonomiska och företagsekonomiska synpunkterna beaktas. Sådana likvärdiga villkor, som enligt motionerna bör eftersträvas, kan ofta icke uppnås utan betydande utgifter för staten. Ofta kan dylika utgifter naturligtvis ur allmän synpunkt vara berättigade. Det kan emellertid visa sig vara riktigt att icke uppmuntra nya näringar i en del områden, som ligger ogynnsamt till. Ett oavvisligt krav bör emellertid, som av lokaliseringsutredningen och i direktiven för lokaliseringsverksamheten framhållits, vara, att de ekonomiska konsekvenserna i vidsträckt mening av olika alternativa åtgärder blir klarlagda.

En utredning av ovannämnda frågor skulle få en betydande omfattning och komma att gripa över praktiskt taget hela det statliga verksamhetsfältet. Det kan ifrågasättas, om icke ett beaktande av de lokaliseringspolitiska synpunkterna måste ske i samband med ställningstagande till målsättningen för de olika verksamhetsgrenarna var för sig, t. ex. genom att sakkunniga i lokaliseringsfrågor ingår i utredningar med uppgift att uppdraga riktlinjer för kommunikationspolitiken etc. Ur lokaliseringssynpunkt är det värdefullt, att planer och målsättningar uppgöres för den statliga verksamheten i dess olika former och att därvid lokaliseringspolitiska synpunkter beaktas. Det måste emellertid samtidigt framhållas, att kunskaperna på detta område långt ifrån är fullständiga och att det måste bli en väsentlig uppgift att söka klarlägga konsekvenserna av olika ställningstaganden.

Ett viktigt led i strävandena att skapa ett mera differentierat näringsliv på landsbygden är en kartläggning av behov och förutsättningar i de olika bygderna, vilket också framhålles i motionerna. Lokaliseringsutredningen har tidigare betonat, att lokaliseringspolitiska åtgärder bör vara grundade på utredningar, som klarlägger de sociala och ekonomiska konsekvenserna av olika lokaliseringsalternativ. Dessa utredningar borde såvitt möjligt bygga på en under en längre tidsperiod genomförd organiserad samverkan mellan berörda myndigheter. Denna utrednings- och samordningsverksamhet betecknades som lokaliseringsplanering. Statsmakterna har för sin del gjort följande uttalande i denna fråga: "En precisering av de riktlinjer, efter vilka lokaliseringspolitiken bör arbeta, när det gäller förläggningen av näringsliv och samhällliga anläggningar inom olika regioner, bör kunna erhållas genom såväl undersökningar berörande hela landet som regionala studier av den typ som lokaliseringsutredningen skisserat. Sådana regionala studier synas böra komma till stånd länsvis och anknytas till bebyggelseplaneringen och den regionala jordbruksplaneringen. Frågor, som röra näringslivets lokalisering inom större områden, böra således angripas enhetligt för stadsbygd och landsbygd. En

dylik samordning med ömsesidigt utbyte av material och synpunkter torde vara nödvändig för att såväl den översiktliga planeringen som lokaliseringspolitikerna skall kunna bedrivas ändamålsenligt."

Som framhålles i motionerna är det en betydelsefull fråga att klarlägga, hur en sådan bygdeplanering skall kunna genomföras. Om man redan nu skall uppdraga några bindande riktlinjer härför, synes emellertid tveksamt. Förhållandena för planeringen skiftar i olika delar av landet. Det kan ifrågasättas, om inte lokaliseringsorganet i samarbete med övriga samhällsplanerande myndigheter bör pröva sig fram till lämpliga former för planeringen.

Till frågan om hur lokaliseringsverksamheten skall organiseras på länsstadiet har statsmakterna inte tagit ställning, men arbetsmarknadsstyrelsen har anbefallts att följa frågan med uppmärksamhet och — sedan erfarenhet vunnits — avse förslag till ordnande av denna verksamhet.

Avsaknaden av länsorganisationen för lokaliseringsverksamheten har visat sig vara till olägenhet i lokaliseringsarbetet. Länsarbetsnämnderna har i praktiken fungerat som länsorgan för rådgivningsverksamheten och synes också väl kunna fylla denna uppgift. Lokaliseringsverksamheten är emellertid i stor utsträckning en samordnande verksamhet. En samordning av bl. a. planmyndigheternas, bostadsorganens och lantbruksorganens synpunkter måste äga rum. Centralt har denna samordning ordnats så, att olika statliga myndigheter utsett kontaktmän, med vilka lokaliseringsorganet samarbetar. På länsstadiet synes det naturligt, att länsstyrelsen svarar för den samordnande uppgiften. Frågan om lokaliseringsverksamhetens länsorganisation är f. n. föremål för överväganden inom styrelsen. Med hänsyn till den samordnande funktion, som ett lokaliseringsorgan måste ha, anser styrelsen att företagareföreningarna inte kan fungera som länsorgan för lokaliseringsverksamheten.

Lokaliseringsutredningen har i sitt betänkande ingående diskuterat frågan om lokaliseringsverksamhetens kommunala organisation. Ett samarbete i lokaliseringsfrågor mellan inom kommunen verksamma myndigheter är betydelsefullt, men i likhet med lokaliseringsutredningen anser styrelsen, att varje kommun bör äga frihet att själv på bästa sätt söka organisera detta samarbete.

Lokaliseringsverksamheten har tills vidare försökskaraktär. Det är självklart, att med de ytterst begränsade personalresurser, som ställts till förfogande för verksamheten, det inte är möjligt för lokaliseringsorganet att gripa över hela det problemkomplex, som frågan om näringslivets lokalisering utgör. Som framhållits i motionen finns det ett stort antal frågor inom verksamheten att utreda och ett omfattande planeringsarbete att utföra. Många av dessa arbetsuppgifter synes lämpligast kunna utföras av ett successivt utbyggt lokaliseringsorgan i intimt samarbete med olika myndigheter, forskningsorgan och experter, som sysslar med samhällsplanering.

Kommerskollegium anser att det statliga lokaliseringsorganet i samverkan med Industriens produktionsråd hittills arbetat tillfredsställande och finner för sin del att med fråga om ytterligare utbyggnad eller revidering av denna verksamhet tills vidare bör anstå.

Styrelsen för Svenska landskommunernas förbund hävdar att det icke är görligt att i ett sammanhang utreda alla de i motionen antydda problemen, av vilka för övrigt några av de centralaste varit eller är föremål för utredning, samt fortsätter:

Hit hör den i förevarande sammanhang mycket viktiga frågan om näringslivets lokalisering. Utredningen härom har hittills icke resulterat i annat än inrättandet inom arbetsmarknadsstyrelsen av den ännu så länge svagt bemannade lokaliseringsbyrån. Samhällets möjligheter att mera aktivt påverka industrilokaliseringen måste i praktiken bli tämligen begränsade. Långt ifrån alla kommuner äro lämpade för industri. Redan av denna anledning måste de samhälleliga lokaliseringspåverkande åtgärderna företagas med försiktighet. Så långt styrelsen kunnat bedöma har dock lokaliseringsbyråns hittillsvarande försöksmässiga verksamhet lämnat så pass positiva resultat, att det finnes all anledning att successivt förstärka byråns resurser. Om det nyligen framlagda förslaget om statlig kreditgarantigivning åt småindustri och hantverk genomföres, kan man häri få ett viktigt hjälpmedel vid lokaliseringen. Så snart större erfarenheter samlats bör också frågan om särskilda lokaliseringsorgan ute i länen aktualiseras.

Svenska stadsförbundet framhåller följande:

Det synes styrelsen tveksamt om en utredning av den art motionärerna ifrågasatt skulle vara praktiskt genomförbar. Bortsett från dessa mera praktiska synpunkter vill styrelsen emellertid vitsorda, att de av motionärerna upptagna frågorna äro av stort intresse icke blott ur landskommunal utan även stadskommunal synpunkt. Det måste således anses jämväl som ett tätortsintresse att landsbygdens befolkning i görligaste mån bereds ekonomiskt och kulturellt fullgoda levnadsförhållanden. Frågorna om närings- och bebyggelsestrukturen i landet kunna f. n. icke anses tillfredsställande utredda. I detta sammanhang må framhållas att ett av medlen att ernå ett klarläggande i dessa avseenden torde utgöras av en intensifierad samhällsvetenskaplig forskning. Det synes därför vara önskvärt om denna forskning finge ett ökat statligt stöd.

Styrelsen uttalar vidare att den finner beaktansvärt vad motionärerna uttalat rörande utbyggnaden av den lokaliseringpolitiska organisationen med organ på läns- och framför allt kommunstadiet. Fråga härom anses böra bli föremål för vidare utredning ehuru i annat sammanhang än vad motionärerna förutsatt.

Sveriges lantbruksförbund ifrågasätter om behov av ytterligare utredningar på området verkligen föreligger och erinrar om att utredningen angående näringslivets lokalisering framlade sitt betänkande så sent som år 1951. Förbundet finner däremot påkallat att utredningens förslag realiseras och att lokaliseringpolitiska åtgärder i övrigt vidtages i enlighet med den angivna målsättningen. *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund* har instämt i vad lantbruksförbundet anför.

Sveriges industriförbund uttalar följande:

Uppenbarligen är det ännu för tidigt att bilda sig någon uppfattning om vilka resultat som kunna uppnås genom det arbete med lokaliseringsfrågor, som bedrivs inom arbetsmarknadsstyrelsen. Fördenskull måste även denna fråga anses vara för tidigt väckt. Det kan icke anses rimligt, att den av statsmakterna beslutade organisationen på detta område blir föremål för revidering redan innan dess arbete hunnit komma i gång på allvar.

Trots den betydande befolkningsomflyttning som ägt rum från landsbygden till städerna och andra tätorter torde vårt land alltjämt uppvisa en befolkningsfördelning mellan landsbygd och tätorter, som ur olika synpunkter är avsevärt gynnsammare än i flertalet andra industriländer. Åtskilliga stora och medelstora industriföretag ha av ålder varit förlagda till landsbygden eller mindre samhällen, låt vara att dessa i samband med företagens utveckling icke sällan växt ut till jämförelsevis betydande orter. Och nyetablering av företag förekommer alltjämt i icke ringa utsträckning på rena landsbygden och i mindre samhällen. Under senare år har dessutom en betydande decentralisering av industrien ägt rum, i det att företag i de största städerna och industridistriktet i samband med utbyggnader lokaliserat nya produktionsavdelningar till mindre orter. En del företag ha till och med flyttat hela sin verksamhet till områden med mindre väl utvecklade näringsliv.

Motionärerna efterlysa ökade möjligheter till sysselsättning på landsbygden för att befolkningsförflyttningen till städer och liknande samhällen skall kunna hejdas. Utan tvivel kan åtskilligt göras i denna riktning även från samhällets sida. Ett viktigt led häri äro de åtgärder, som redan vidtagits och planeras för att främja de mindre företagens kreditmöjligheter. Emellertid är det här merendels fråga om sådana företag, som av olika skäl äro hänvisade till en lokal marknad på landsbygden och som därför själva ha intresse av att undvika de större tätorterna. Väsentligt viktigare och även svårare att bedöma är lokaliseringen av medelstora och stora företag eller filialer till sådana, vilka avsätta sina produkter över hela eller stora delar av landet, ibland till och med på export. Av många olika skäl kan ett sådant företag ofta få lov att förläggas till en ort, som ur de av motionärerna anförda synpunkterna är mindre lämplig. Och ett företag som från början förlägges till landsbygden kan komma att utvidgas på sådant sätt, att det så småningom upphör att vara ett landsbygdsföretag och i stället blir centrum för en ny tätort. En sådan utveckling är ofta ofrånkomlig och bör då givetvis icke motarbetas.

Sysselsättningsmöjligheterna på landsbygden skulle enligt motionärerna kunna främjas bl. a. genom en höjning av där utgående arbetslöner. Motionärerna ha emellertid förbisett, att en dylik utjämning av lönerna — oavsett om den av andra skäl till äventyrs finge anses berättigad — naturligen skulle i hög grad motverka deras eget önskemål om en ökad lokalisering av industrier och andra företag till landsbygden.

Ehuru betydelsen av ett fritt näringsliv understrykes i motionerna, kan man ej värja sig från tanken att vissa däri förordade lokaliseringspolitiska åtgöranden i realiteten komme att innebära ökade möjligheter till statlig dirigerings av företagsamheten. Det är t. ex. svårt att föreställa sig hur man skall kunna åstadkomma en "effektiv begränsning av nyetable-

ringar" i storstäderna utan att därvid anlita statliga tvångsåtgärder. Hur man skall kunna "effektivt uppmuntra" i storstäderna redan etablerade företag att överflytta sin verksamhet till andra kommuner, har icke heller antytts i motionerna. Också här måste antagligen tvångsåtgärder tillgripas eller ock rikligt tilltagna flyttningsbidrag lämnas; även sistnämnda utväg är givetvis ur den enskilda företagsamhetens synvinkel motbjudande att acceptera.

Helt allmänt sett synas motionärerna i hög grad ha underskattat betydelsen av de företagsekonomiska och samhällsekonomiska synpunkterna på lokaliseringsproblemet. De föreslagna åtgärderna skulle i många fall resultera i en otillfredsställande effektivitet inom näringslivet och stora kostnader för samhället.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation motsätter sig tillsättandet av en särskild utredning för de i motionerna berörda frågorna och föreslår, att det i stället uppdrages åt arbetsmarknadsstyrelsen att ensam eller eventuellt i samråd med näringslivets organisationer katalogisera och sammanställa de olika utredningarna på dessa områden. Eventuellt kan därefter tänkas kompletterande utredningar beträffande någon eller några av de frågor som berörts i motionen och vilka ej kan anses tillfredsställande utredda.

Stockholms handelskammare har anfört följande:

Det råder enligt handelskammarens mening alltjämt inga tvivel om att samhällets lokaliseringpåverkan bör utövas med stor försiktighet och under beaktande av därmed förenade risker. Industriens etableringsmöjligheter utanför tätorterna ha alltmer blivit ett problem om anskaffning av bostäder för arbetskraften; väsentligt större investeringsbehov har därmed uppkommit och riskerna vid felbedömningar eller konjunkturförändringar ha blivit betydligt större än tidigare, icke blott för industriföretaget självt utan även för den berörda orten. Motionärerna ha alltså enligt handelskammarens mening i hög grad överskattat det allmännas möjligheter att genom planerings- och lokaliseringsverksamhet påverka näringslivets lokalisering och inriktning och de synas dessutom icke ha tillbörligen beaktat de med dylik verksamhet förenade riskerna för felbedömningar och felinvesteringar. Fortsatt forskning och rådgivning äro obestridligen av stor betydelse som stöd för näringslivets etableringar. Den verksamhet som bedrivits av arbetsmarknadsstyrelsen — och som genom dess år 1952 beslutade omorganisation kunnat ytterligare intensifieras — samt av Industriens produktionsråd har på ett — såvitt handelskammaren kan bedöma — tillfredsställande sätt fyllt de krav på god kontakt och smidig anpassning som böra känneteckna den rådgivande verksamheten i lokaliseringsfrågor. Det finns alltså enligt handelskammarens uppfattning ingen anledning att på de av motionärerna anförda skälen ytterligare utbygga denna verksamhet.

Handelskammaren i Göteborg finner det icke påkallat att igångsätta en stor och dyrbar utredning, som knappast kunde väntas medföra några praktiska resultat och som delvis skulle omspanna redan utredda frågor.

Skånes handelskammare instämmer visserligen i en del av motionärernas uttalanden men icke i deras begäran om utredning med sikte på ytterligare aktiviserad lokaliseringspolitik. Innan några säkert grundade erfarenheter hunnit vinnas av den nu bedrivna lokaliseringsverksamheten borde en ny utredning ej igångsättas på samma område men efter andra riktlinjer.

Frågan om stöd åt företagsamheten.

Stöd åt företagsamheten på landsbygden bör enligt *lantbruksstyrelsen* bland annat syfta till att undanröja de kreditsvårigheter, som normalt är förenade med nyetablering av hantverk och småindustri. Ett betydelsefullt initiativ i denna riktning har, framhåller styrelsen, tagits genom en av Kungl. Maj:t framlagd proposition (nr 210) med förslag till statlig kreditgarantigivning¹⁾ i syfte att främja utvecklingen inom hantverk och småindustri. Styrelsen erinrar om att den tidigare redovisat sina erfarenheter av lantbruksorganisationens kreditgarantigivning (rationaliseringslån m. m.), samt framhållit, att statligt stöd i denna form till hantverk och småindustri borde kunna bli ett värdefullt medel att påverka utvecklingen på landsbygden i önskvärd riktning. Denna form för att stimulera näringslivet på landsbygden torde enligt styrelsen avgjort vara att förorda i jämförelse med direkt långivning. Förutom andra fördelar vinnes genom kreditgarantisystemet att lånen kunna tagas i lokala banker, vilket kan vara av värde för det ekonomiska livet i orten. Emellertid torde det även, vid sidan av kreditgarantier, kunna visa sig fördelaktigt med långivning med hjälp av statliga medel, t. ex. genom s. k. företagarföreningar. Sådan långivning har för övrigt i viss utsträckning redan förekommit.

Företagarföreningarna synes även på andra sätt kunna lämna bistånd åt småföretagsamheten på landsbygden. Ett ökat statligt stöd åt dessa organisationer kan därför befinnas erforderligt. Även på andra sätt kan det visa sig lämpligt att stimulera näringslivet på landsbygden, såväl vid nyetableringar som vid förbättringar av befintliga företag.

Arbetsmarknadsstyrelsen uttalar, att frågan om att understödja småföretagsamheten på landsbygden är en mycket betydelsefull fråga och framhåller i detta sammanhang bl. a. följande.

I områden, som inte kan erbjuda några särskilda fördelar ur företagarsynpunkt, är det lokala initiativet och den lokala företagsamheten en viktig förutsättning för att det över huvud taget skall uppstå någon ökad industriell verksamhet. Utredningar har visat, att industrilokaliseringen i stor utsträckning bestämmas av företagarens bostadsort.

¹⁾ Bifallen av riksdagen, se BU:s utlåt. nr 29/1954 och riksdagens skrivelse nr 318.

Företagareföreningarna har, vilket styrelsen i olika sammanhang framhållit, en stor uppgift att fylla såväl genom sin rådgivnings- som genom sin kreditverksamhet. Deras åtgärder är av stort värde i strävandena att åstadkomma försörjningsmöjligheter för befolkningen inom områden med ett mindre väl utvecklat näringsliv. Enligt styrelsens mening bör företagareföreningarna liksom den statliga kreditgivningen åt hantverk och småindustri utbyggas successivt. Styrelsen har också i olika sammanhang understrukit angelägenheten av att småindustriens lokalfrågor blir föremål för utredning.

Kommunikations- och elkraftfrågor.

Lantbruksstyrelsen anför härom följande:

Utbyggnad och förbättring av väg- och elkraftnäten på landsbygden torde få betraktas som grundförutsättningen för en önskvärd utveckling av landsbygdens näringsliv. På många håll är landsbygdens utrustning med dylika anordningar otillräcklig eller bristfällig. Utbyggnadsföretag äro kostsamma och tidskrävande. En betydande insats från samhällets sida är här nödvändig.

Det är — förutom kommunala organ och olika sammanslutningar — ett stort antal statliga myndigheter som nu på sina verksamhetsfält få beröring med landsbygdens problem och genom sina ställningstaganden öva inflytande på dess utveckling. I anslutning till vad ovan anförts kan här pekas på byggande och underhåll av allmänna vägar genom vägmyndigheternas försorg, låne- och bidragsverksamhet till förmån för enskilda vägar, produktion och distribution av elkraft genom vederbörande myndigheter, statligt stöd till övrig landsbygdselektrifiering samt till företagssamhet av olika slag. I övrigt kan nämnas exempelvis skolmyndigheternas ställningstaganden i lokaliseringsfrågor m. m. rörande skolväsendet. Riktlinjer för de olika statliga verksamheternas inriktning och omfattning ges årligen av riksdagen och Kungl. Maj:t genom och i samband med anslagsfrågornas behandling samt på andra sätt.

Det ligger i sakens natur, att landsbygden lätt kommer i ett rätt ogynnsamt läge i fråga om de ekonomiska insatserna för olika anläggningar m. m. Då en specialmyndighet med begränsade anslag till sitt förfogande fördelar sina resurser, är det naturligt om medlen i första hand användas till anläggningar, som komma ett stort antal människor till godo, d. v. s. i tätorterna.

Det är vidare påtagligt, att förvaltningens uppdelning på en rad olika myndigheter, av vilka var och en svarar för sin sektor, försvårar en sådan samlad bedömning av dessa frågor, som stundom är önskvärd för att en rimlig avvägning i stort skall kunna uppnås mellan landsbygdens och tätorternas intressen samt en lämplig samordning åvägabringas mellan de olika förvaltningsgrenarnas verksamheter. En diskussion om de principer, som böra tillämpas vid dylika bedömningar, i förening med klargörande uttalanden av statsmakterna, skulle vara av värde såsom ledning för de olika myndigheternas avgöranden. Det finns därför skäl för en utredning i berörda hänseende.

Det må emellertid framhållas, att en dylik utredning icke lämpligen torde böra taga upp till förnyad prövning sådana frågor, som under senare år varit föremål för utredning i andra sammanhang. I stället torde böra undersökas möjligheterna att inordna resultaten av dessa utredningar i ett mera generellt utformat landsbygdspolitiskt program.

I anledning av de önskemål som framförts i motionerna om bl. a. regional enhetlighet i "kommunikationskostnaderna", enhetlighet i fråga om service oavsett kostnaderna och samtrafik järnväg—billinjer uttalar järnvägsstyrelsen följande:

I vad gäller den regionala enhetligheten i "kommunikationskostnaderna" vill järnvägsstyrelsen erinra om att sådan enhetlighet utmärker statens järnvägars taxa, i det att denna gäller lika för hela SJ-nätet oavsett skillnader i kostnadsförhållanden och trafikomfattning mellan olika bandelar. De ekonomiska konsekvenserna för statens järnvägar av detta förhållande har styrelsen utförligt belyst i en skrivelse till Kungl. Maj:t den 30 maj 1953, vari jämväl framförts ett flertal andra betydelsefulla synpunkter på trafikpolitiska frågor.

Den av motionärerna behandlade frågan om samtrafik järnväg—billinjer synes närmast avse taxemässig samtrafik. Frågan om sådan samtrafik mellan statens järnvägars järnvägslinjer och billinjer kommer med hänsyn till de järnvägsekonomiska konsekvenserna att behandlas av 1948 års järnvägstaxekommitté. Problemet i dess helhet (med beaktande således även av samtrafiken järnväg—privatägda billinjer) torde komma att behandlas av 1953 års trafikutredning.

Nämnda utredning, som har till uppgift att åstadkomma underlag för utformningen av den framtida trafikpolitiken, torde jämväl komma att undersöka de av motionärerna berörda frågorna om transportstandard och service. I direktiven till utredningen framhålles nämligen bl. a. att prövningen av hela det trafikpolitiska problemet bör genomföras under hänsynstagande till de skilda intressen, som i sammanhanget anmäler sig såväl vad gäller transportapparatusens utbyggnad, standard, kostnader och kostnadsfördelning som önskemål och krav från olika grupper av trafikanter och trafikutövare. Det allmänna målet för de trafikpolitiska lösningar som utredningen skall söka anvisa bör enligt utredningsdirektiven vara att för landets olika delar trygga en tillfredsställande transportförsörjning. Med hänsyn till kraven på företagsmässig effektivitet anses angeläget att en sådan ordning för transporthushållningen eftersträvas, att — oavsett de inslag av kostnadsutjämning mellan skilda landsdelar och trafikantgrupper, som alltjämt kan finnas påkallade — transportverksamheten totalt sett icke skall nödvändiggöra direkta subventioner från det allmänna.

Såsom framgår av det anförda äro de av motionärerna under rubriken "Kommunikationsfrågor" behandlade spörsmålen antingen redan föremål för undersökning eller kunna eljest väntas bliva det inom på området redan verksamma kommittéer.

Såvitt styrelsen kunnat finna, är det allmänna syftet med motionerna I: 341 och II: 290 att få till stånd omfattande ytterligare utredningar av olika slag dels för att åvägabranga ökade kunskaper om lokaliseringsme-

kanismen, dels för att på grundval av de ökade kunskaperna kunna mer noggrant ange principer och riktlinjer för den framtida utformningen av näringslivets och bebyggelsens struktur. Styrelsen är i princip helt ense med motionärerna därom att ökade kunskaper på området äro erforderliga och har i sitt den 5 september 1951 avgivna yttrande över ett av utredningen angående näringslivets lokalisering framlagt betänkande redan givit uttryck för denna uppfattning. I detta yttrande har styrelsen sålunda bl. a. framhållit, att det kanske värdefullaste resultatet av det nämnda utredningsarbetet bestode i att lokaliseringsproblemet ytterligt komplicerade natur klarlagts. Emedan erfarenheten visat att man vid det trafikpolitiska bedömandet ibland alltför ytligt betraktat problemen om näringslivets lokalisering, tillstyrkte styrelsen oförbehållsamt vad utredningen föreslagit i syfte att intensifiera utrednings- och forskningsarbetet kring lokaliseringsfrågorna.

Vattenfallsstyrelsen belyser de förhållanden beträffande försörjning med elektrisk kraft som bör tagas i betraktande i sammanhanget och anför härutinnan följande:

Det väsentligaste att nämna torde vara, att kraftförsörjningens kostnadsförhållanden tala emot de gängse önskemålen om decentralisering av industrien, hejdande av landsbygdens avfolkning etc. Detta beror på att kostnaderna för den elektriska kraftens överföring äro stora — vid engrosdistribution cirka hälften, vid detaljdistribution cirka tre fjärdedelar av totala kraftkostnaden — samtidigt som de sjunka relativt sett, i den mån det går att ordna gemensam överföring av stora kraftmängder. Härav följer dels att det är förmånligt att förlägga belastningen nära kraftstationerna, vilket dock har föga realbetydelse, dels att kraftkostnaderna sjunka, i den mån kraftuttagningen koncentreras till ett fåtal ställen, och det även om man ändock måste ha ett distributionsnät över så gott som hela landet i övrigt för jordbrukets behov och vissa borgerliga ändamål.

Nämnda förhållanden påverkade under tidigare skeden rätt mycket prissättningen för elektrisk kraft, dock utan att något medvetet främjande av industriens koncentrerings till tätorterna o. d. förelåg. Sedermera har utvecklingen gått mot allt fullständigare eliminering av krafttaxornas beroende av överföringskostnadernas variationer till följd av leveranspunktens läge, i varje fall så, att i fråga om engrostaxorna ingen skillnad i princip föreligger mellan tätorter och landsbygd. Detta innebär, att på kraftområdet landsbygdens i realiteten ogynnsammare utgångsläge för industriell verksamhet o. d. redan upphävs. Motivet har varit att det ansetts, att den elektriska kraften är ett hjälpmedel, som bör ställas till förfogande enligt någorlunda enhetliga villkor överallt och icke på sådant sätt, att näringslivets struktur och geografiska fördelning påverkas. Endast i fråga om leveranser till kraftslukande industrier, t. ex. sådana för elektrokemiska och elektrotermiska ändamål, för vilka kraftkostnaden spelar stor roll, förekommer med prissättningens hjälp påverkan för lämplig förläggning med hänsyn till krafttillförseln. Ofrånkomligt är emellertid, att den generella kraftprisnivån blivit något högre än om större belastningskoncentration åstadkommits medelst en annan taxepolitik eller inträtt av andra anledningar. Skillnaderna torde dock icke vara alltför

stora, så länge man håller sig inom det praktiskt tänkbara variationsområdet för belastningskoncentrationen.

För lokala delar av distributionsnätet på landsbygden betyder däremot tillkomsten av en någorlunda stor industribelastning e. d. så gott som alltid en sänkning av de relativa kraftkostnaderna och därmed ett förbättrat läge för bygden, i den mån distributionen ombesörjes av ett kommunalt eller kooperativt lokalt företag.

I anledning av i motionerna gjorda uttalanden om att många kommuner för närvarande har för industriens expansion otillräcklig elkrafttillgång och att ett tillräckligt dimensionerat elnät över hela landet snarast möjligt måste skapas framhåller vattenfallsstyrelsen, att det skulle bli synnerligen kostnadskrävande och oekonomiskt att i förväg, innan behov föreligger eller är kända, utbygga ett distributionsnät, som är redo att var som helst tillgodose industribelastning av viss storlek. En sådan åtgärd är, uttalar styrelsen, näppeligen heller erforderlig, ty uppkommer ett angeläget önskemål om en någorlunda stor industrileverans på ett geografiskt bestämt ställe, så torde det förutom vid extrema undantagsförhållanden visa sig möjligt att tillräckligt snabbt åstadkomma leverans på rimliga villkor, i förekommande fall medelst för leveransen speciella anordningar.

I nämnda avsnitt om elkraftfrågan avhandlas i övrigt glesbygdselektrifiering, behovet av upprustning av redan befintliga landsbygdsnät och krav på enhetliga eltaxor. Dessa frågor, som redan är under officiell behandling på andra håll, berör av ovan angivet skäl endast i ringa grad en sådan sak som industriens lokalisering. Men de har betydelse för befolkningsutvecklingen inom vissa områden, och det kan enligt styrelsens mening vara förmånligt, att de behandlas också i samband med allmänna synpunkter på närings- och bebyggelsestrukturen i landet. Särskilt borde därvid eftersträvas riktlinjer i fråga om den omfattning, i vilken uppföringar från det allmännas sida är motiverade för att hindra avfolkning. Kostnaderna för numera återstående elektrifieringar på landsbygden ter sig sålunda för det mesta mycket stora i förhållande till värdet av mark och byggnader inom berörda områden, och de organ, som har hand om det allmännas stödåtgärder, behöver bättre ledning i fråga om målsättningen än som för närvarande föreligger.

Frågan om åtgärder mot landsbygdens avfolkning har vid upprepade tillfällen varit föremål för riksdagens behandling. Här må blott erinras om att vid 1952 års riksdag i båda kamrarna väcktes likalydande motioner. (I: 326 och II: 395) i vilka hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t efter erforderlig samordning av de utredningar, som är av betydelse för problemet om landsbygdens avfolkning, snarast möjligt låter upprätta en plan, utvisande vilka åtgärder som

bör vidtagas för att dämpa denna befolkningsrörelse, samt den ordning, efter vilken dessa åtgärder med hänsyn till angelägenhetsgraden och till våra ekonomiska resurser bör vidtagas.

Motionerna behandlades av de allmänna beredningsutskotten, vilka inhämtade yttrande över desamma från lantbruksstyrelsen, som bl. a. framhöll att de frågor, som upptagits av motionärerna, i stor utsträckning vore av samma natur som de frågor den statliga lantbruksorganisationen hade att beakta i den jordbruksplanering, som bedrivs till ledning för lantbruksnämndernas verksamhet.

Första kammarens allmänna beredningsutskott anförde i sitt utlåtande över motion I: 326 bl. a. att den fortgående befolkningsomflyttningen från landsbygden till städer och större tätorter medförde synnerligen komplicerade och svårbemästrade socialpolitiska och ekonomiska problem samt att frågan om åtgärder mot denna befolkningsrörelse sedan länge hade varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Åtskilliga utredningar hade behandlat hithörande frågor och även framkommit med förslag till åtgärder. Det syntes utskottet att om Kungl. Maj:ts förslag angående upprättande av ett organ inom arbetsmarknadsstyrelsen med uppgift att leda lokaliseringpolitiken vunne bifall, så skulle det av motionärerna framförda önskemålet i väsentliga delar bli tillgodosett. Utskottet hemställde därför att motionen icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda. Andra kammarens allmänna beredningsutskott framförde samma yrkande beträffande den i andra kammaren väckta likalydande motionen, och båda kamrarna biföll utskottens hemställan.

Vid 1953 års riksdag hemställdes i en inom första kammaren väckt motion (nr 3) att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om överväganden, utredningar, förslag och andra åtgärder i fråga om landsbygdens problem. Motionären inskränkte sig till att påpeka att frågorna övervägdes i samråd med intresserade och i olika avseenden sakkunniga krafter. Därefter skulle ankomma på kungl. Maj:t att företaga nödiga utredningar samt att framlägga förslag till åtgärder. Första kammarens allmänna beredningsutskott gav sin anslutning till önskemålet att landsbygdsfrågorna bleve föremål för överväganden men utgick ifrån att Kungl. Maj:t hade sin uppmärksamhet riktad på desamma utan att riksdagen ånyo avlåte skrivelse i ärendet. Utskottet hemställde att motionen ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda, vilket även blev kammarens beslut.

Utskottet.

Den i förevarande motioner upptagna frågan om den framtida utformningen av närings- och bebyggelsestrukturen i landet har på senare år fått allt större aktualitet. Såsom framgått av motionerna och remissyttran-

dena berör frågan många, vitt skilda delar av samhällslivet. Bankoutskottet anser sig i det följande böra särskilt beakta de ekonomiska synpunkterna på problemet, vilket emellertid icke innebär något underkännande av att även andra synpunkter — såsom sådana av demografisk och social samt försvars- och kulturpolitisk art — förtjänar betydande uppmärksamhet i sammanhanget.

Den centrala frågan i hela detta problemkomplex är den befolkningsomflyttning som hittills följt av bl. a. förändringarna i näringslivets struktur. Konsekvenserna härav har blivit å ena sidan för städerna svårlösta investeringsproblem inom bl. a. trafik- och bostadspolitik och å den andra för landsbygden växande svårigheter att med det ständigt vikande befolkningsunderlaget kunna upprätthålla en tillfredsställande social och kulturell standard. Utskottet delar motionärernas betänkligheter mot en fortsatt utveckling i denna riktning.

Det är enligt utskottets mening av synnerlig vikt, att redan de statliga utredningarna och ämbetsverken vid sina ställningstaganden till olika praktiska förslag beaktar verkningarna för närings- och bebyggelsestrukturen. Visserligen sker detta redan nu i viss utsträckning, men såsom framhållits i vissa remissyttranden är ämbetsverken i behov av klarare direktiv och närmare vägledning. Utskottet är icke berett att på nuvarande ståndpunkt föreslå anvisningar härför utan förutsätter, att Kungl. Maj:t kommer att ägna denna fråga ingående uppmärksamhet. Av särskild betydelse synes vara — såsom också motionärerna framhåller — att frågan om utformningen av närings- och bebyggelsestrukturen behandlas i dess helhet och att sålunda konsekvenserna av pågående strukturförändringar både för glesbygd och tätort uppmärksammas.

Flertalet av de hörda remissinstanserna har varit av den uppfattningen, att det icke skulle vara ändamålsenligt att nu igångsätta en särskild allmän utredning av det föreliggande problemet i hela dess vidd. Utskottet delar denna mening men anser det nödvändigt, att få till stånd en inventering och sammanställning av det omfattande material som genom offentlig utredning och samhällsvetenskaplig forskning etc. blivit tillgängligt liksom av de uppgifter som genom pågående utredningar kan bli belysta. Arbetet härmed synes lämpligen kunna ske inom Kungl. Maj:ts kansli eller genom något av de Kungl. Maj:t underställda ämbetsverken, exempelvis arbetsmarknadsstyrelsen. Utskottet förutsätter, att nära kontakt härvid upprätthålles med vetenskapliga institutioner samt organisationer och utredningsinstitut inom näringslivet. En sådan sammanfattande översikt torde vara av värde då det gäller att taga ställning till vilka utredningar som kan krävas för att få fram mera preciserade direktiv till ämbetsver-

ken och vilka ytterligare praktiska åtgärder som erfordras för att nå de syften motionärerna avser.

Planeringsfrågorna har i motionerna liksom i remissyttrandena behandlats utförligt. Även om det är riktigt — såsom lantbruksstyrelsen framhållit — att planering i och för sig icke kan lösa bebyggelseproblemen, är det enligt utskottets mening viktigt, att landsbygdens planeringsfrågor ägnas uppmärksamhet, varigenom avvägningen av bl. a. olika åtgärder från samhällets sida underlättas. Det är också betydelsefullt att en inventering och kartläggning av skilda bygders behov utföres. De allmänna planeringsfrågorna behandlas numera i ett flertal ämbetsverk, och kontakt upprätthålles genom det på byggnadsstyrelsens initiativ tillkomna rådet för översiktlig planläggning. Det synes utskottet vara värdefullt att detta nära samarbete mellan de olika planeringsorganen fortsättes och fullföljes, varigenom en samlad överblick blir möjlig och gjorda erfarenheter blir tillgängliga för alla berörda parter. Verksamheten torde närmast ha haft försökskaraktär, och enligt utskottets mening saknas anledning för statsmakterna att, innan ytterligare erfarenheter vunnits, ånyo överväga i vilka former eller efter vilka linjer planeringsarbetet bör bedrivas. Utskottet vill vidare erinra om att frågan om stads- och byggnadsplaneinstitutens utformning tagits upp inom byggnadsstyrelsen. Vissa härmed sammanhängande spörsmål torde även komma att belysas av 1951 års byggnadsutredning. För befordran av motionärernas syften är det enligt utskottet av synnerlig vikt att de lokala erfarenheterna och strävandena beaktas, och att ett förtroendefullt samarbete äger rum mellan de centrala ämbetsverken och kommunerna liksom andra lokala organ för att bl. a. främja och underlätta nya initiativ.

Vad särskilt gäller lokaliseringsverksamheten har principerna för denna övervägts av riksdagen så sent som 1952. Senare har riksdagen godkänt ett av bankoutskottet föregående år avgivet utlåtande nr 10, i vilket uttalats att den fortgående urbaniseringen och i synnerhet koncentrationen av befolkningen liksom av förvaltningen och företagsamheten till Stockholm borde i skilda sammanhang och ur olika synpunkter noga följas av myndigheterna. Olika förslag som kunde vara ägnade att verksamt motverka denna tendens borde ingående prövas. Frågan om förläggningen av de centrala ämbetsverken borde prövas från fall till fall, t. ex. då myndigheternas lokalfrågor omprövades eller då nya organ inrättades. Innan ytterligare erfarenhet vunnits av den verksamhet som bedrevs för att främst genom upplysning och rådgivning påverka enskilda företags förläggning var utskottet icke berett tillstyrka att riksdagen gjorde nya uttalanden på detta område. Utskottet är alltså av den uppfattningen att med en omprövning av principerna för lokaliseringsverksamheten bör kunna anstå. Det må er-

inras om att arbetsmarknadsstyrelsen föreslagit en utbyggnad av lokaliserings- och utredningsbyrån inom styrelsen bl. a. för att olika länsutredningar skall kunna planläggas och påbörjas. Frågan härom är f. n. föremål för prövning av Kungl. Maj:t i samband med beredningen av statsverkspropositionen till nästa års riksdag.

Utskottet vill i anslutning till redogörelsen för planerings- och lokaliseringsverksamhetens bedrivande framhålla, att utskottet — i likhet med flera av de hörda remissinstanserna — finner det vara önskvärt att ökade ekonomiska resurser ställes till förfogande för sådan verksamhet liksom för samhällsvetenskaplig forskning på detta område, med hänsyn till den stora betydelse utformningen av närings- och bebyggelsestrukturen äger. Myndigheter och institutioner bör om så sker i högre grad än för närvarande kunna bistå de lokala krafterna med teknisk rådgivning etc.

Utskottet finner sig i förevarande sammanhang böra understryka betydelsen av det arbete som bedrivs av företagarföreningarna. Erfarenheterna av föreningarnas verksamhet beträffande såväl nyetablering som rationalisering av äldre företag är i allmänhet goda, och det enskilda initiativet har erhållit värdefullt stöd. Om genom frivilliga initiativ företagarföreningar kan komma till stånd i flera län, bör detta därför enligt utskottets mening hälsas med tillfredsställelse. Såvitt nu kan bedömas torde den av årets riksdag beslutade kreditgarantigivningen bli ett värdefullt stöd åt hantverks- och småindustriföretag. Utskottet finner sålunda sannolikt att frågan om en ökning av det belopp om 10 miljoner kronor, intill vilket statsgarantier må lämnas, i en nära framtid kan behöva övervägas och förutsätter, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad härpå liksom på betydelsen av att företagarföreningarnas arbete ekonomiskt underlättas.

De i motionerna berörda kommunikations- och elkraftfrågorna är redan föremål för offentlig utredning. Sålunda har 1953 års trafikutredning att pröva hela det trafikpolitiska problemet under hänsynstagande till de skilda intressen som i sammanhanget anmäler sig såväl vad gäller transportapparatens utbyggnad, standard, kostnader och kostnadsfördelning som önskemål och krav från olika grupper av trafikanter och trafikutövare. Vidare är frågorna om glesbygdselektrifiering, behovet av upprustning av redan befintliga landsbygdsnät och krav på enhetliga eltaxor redan under officiell behandling. I avvaktan på resultatet av dessa överväganden är utskottet icke berett föreslå att riksdagen för närvarande gör något uttalande rörande vilka åtgärder som bör vidtagas för att tillgodose motionärernas syften i dessa hänseenden. Utskottet förutsätter dock att Kungl. Maj:t ägnar även dessa frågor största uppmärksamhet, eftersom

åtgärder för att förbättra landsbygdens kommunikationer och dess elkraftförsörjning i hög grad bidrager till att skapa de allmänna förutsättningarna för ett mera differentierat näringsliv på landsbygden och sålunda äger största betydelse för att motverka en alltför stark uttunning av befolkningen.

Aberopande det anförda hemställer utskottet,
att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna
I: 341 och II: 290 må för Kungl. Maj:t giva till känna vad
utskottet ovan anført.

Stockholm den 16 november 1954.

På bankoutskottets vägnar:

FRANS SEVERIN.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ewerlöf, Fahlander, Mogård, Boo, Wehtje, Eliasson, Strandler och Aastrup;

från andra kammaren: herrar Severin i Stockholm, Nilsson i Landskrona, Sköldin, Gustafson i Göteborg, Gavelin, Nygren, Löfgren och Hansson i Önnarp.